

"Det är väldigt laddat och man tänker att.. åh, gör jag nu rätt."
-En studie om hur förskolepersonal förhåller sig till sin anmälningsskyldighet

Av: Charlotte Persson & Rebecca Sjunnesson

LUNDS UNIVERSITET
Socialhögskolan

Kandidatuppsats (SOPA63)
VT 13

Handledare: Tove Harnett
Examinator: Hans-Edvard Roos

Abstract

Title: "It is very sensitive and you think that..oh, am I doing right now.."

Authors: Charlotte Persson & Rebecca Sjunnesson

Supervisor: Tove Harnett

All agencies that affect children, and the employees of these businesses, are required to report to social services if they suspect a child is being abused. Studies show that too few reports are made to social services regarding children being maltreated. 84% of children in Sweden are in preschool and it is therefore important that preschool teachers recognize if a child is being abused. Accordingly, our purpose was to investigate how preschool staff relates to their obligation to report. What are the possible motives and difficulties experienced with the duty to report? To find out, we conducted seven interviews in two different municipalities. The interviewees were preschool substitutes and permanent staff. The interviews were semi-structured and as a complement we used vignettes. In help with analyzing our empirical data, we used role theory. We found that the staff experience difficulty in determining whether a child is being maltreated or not. The difficulty of reporting child maltreatment results in a nuanced view on what should be reported and not. In the decision process of reporting the staff take in to consideration the family as a unit, colleagues and consequences of reporting. One way the staff handles this is by giving extra personal support as an alternative to reporting. From a perspective of role conflict, the perceived difficulties can be seen as a consequence of the difficulties in living up to the expectations that are attached to the different roles preschool teachers have.

Keywords: preschool, obligation to report, child maltreatment, preschool teacher, roles

Nyckelord: förskola, anmälningsskyldighet, barn som far illa, förskollärare, roller

Förord

Vi vill rikta ett stort tack till alla respondenter som medverkade i vår studie och delade sin värdefulla kunskap och erfarenhet med oss. Ni gör ett fantastiskt arbete! Vi vill också tacka vår handledare Tove Harnett för ditt engagemang och ditt stöd till oss under processen. Tack också till Birgitta Persson och Leslie Bowen för er hjälp med korrekturläsning.

Innehållsförteckning

1 INLEDNING	5
1.1 PROBLEMFÖRMULERING	5
1.2 SYFTE	6
1.3 FRÅGESTÄLLNINGAR.....	6
2 TIDIGARE FORSKNING	7
3 METOD	9
3.1 VAL AV METOD.....	9
3.1.1 Semistrukturerade intervjuer.....	9
3.1.2 Vinjetter	10
3.2 URVAL	11
3.2.1 Urvalsgrupp.....	11
3.3 GENOMFÖRANDE.....	12
3.4 VALIDITET OCH RELIABILITET.....	13
3.5 ARBETSFÖRDELNING	15
3.6 ANALYSMETOD	15
3.7 ETISKA ÖVERVÄGANDEN	15
4 TEORI	17
4.1 ROLLER.....	17
4.2 ROLLKONFLIKT	18
5 RESULTAT	19
5.1 BETYDANDE OMSTÄNDIGHETER VID ANMÄLAN	19
5.1.1 Det finns nyanser.....	20
5.1.2 Misstanke räcker.....	24
5.1.3 Det krävs bevis.....	24
5.1.4 Bekräftelse av kollegor	26
5.2 MOTIV TILL ATT GÖRA EN ANMÄLAN.....	28
5.2.1 Blir bättre för barnet och familjen.....	28
5.2.2 Förskolans unika roll.....	29
5.2.3 Följa lagen.....	30
5.3 SVÅRIGHETER MED ATT ANMÄLA	31
5.3.1 Relationen till föräldrar.....	31
5.3.2 Kontakten med socialtjänsten.....	33
5.3.3 Vikariers ställning	35
6 AVSLUTANDE DISKUSSION	36
7 REFERENSER	39
8 BILAGOR	41
BILAGA 1	41
BILAGA 2	43
BILAGA 3	44
BILAGA 4	45

1 Inledning

1.1 Problemformulering

Socialtjänsten har inom varje kommun i landet ett särskilt ansvar mot vissa grupper i samhället. Barnen är en av dessa grupper. Socialtjänsten skall se till att barn tillförsäkras trygga och goda levnadsförhållanden, utöver detta så har socialtjänsten även ett särskilt ansvar att ingripa om barnets grundläggande behov av stöd, omvårdnad och skydd inte ges av föräldrar (Socialstyrelsen 2004). Även i FNs barnkonvention slås samhällets ansvar för barn fast och det betonas bland annat att barn inte ska utsättas för någon typ av skada, varken fysiskt eller psykiskt. (Barnombudsmannen 2013)

För att socialtjänsten ska kunna erbjuda förebyggande åtgärder, stöd, hjälp eller skydd för ett barn krävs att socialtjänsten får kännedom om eventuella missförhållanden hos barn (Proposition 2012/13:10). Detta regleras i Socialtjänstlagens 14 kap, *Anmälan om och avhjälpande av missförhållanden m.m* (SFS 2001: 453). Anmälningsskyldigheten fanns lagstadgad redan år 1924 i dåvarande Barnavårdslag och har under åren utvecklats och skärpts vid flera tillfällen (Socialstyrelsen 2004). I dagsläget slår Socialtjänstlagen enligt 14 kap. 1 § fast att myndigheter vars verksamhet berör barn och personal som arbetar på dessa myndigheter ”... är skyldiga att genast anmäla till socialnämnden om de i sin verksamhet får kännedom om eller misstänker att ett barn far illa..”

Personal som omfattas av anmälningsskyldighet ska alltså genast anmäla även om de endast har misstanke om att ett barn far illa. Begreppet barn som far illa används i olika sammanhang ibland synonymt med begrepp som barnmisshandel eller barn i riskzonen, dock anses ofta begreppet barn som far illa vara bredare och även omfatta olika typer av försummelse, brister i omsorgen och barn i olika riskmiljöer (SOU 2001:72). Detta har skapat svårigheter bland annat inom forskningen då begreppet barn som far illa, utsatta barn, barnmisshandel och barn i riskzonen används överlappande utan att klara definitioner tycks finnas (Wiklund 2006). Utifrån detta kan det vara intressant att undersöka om begreppet barn som far illa inte heller har en självklar definition för anmälningsskyldig personal.

År 2012 var 84 % av svenska barn inskrivna på förskolan (Skolverket 2013).

Förskolan är då en av de verksamheter i samhället som dagligen kommer i kontakt med en väldigt stor del av alla barn. Det är därför rimligt att anta att förskolans verksamhet är en av de instanser i samhället med störst möjlighet att uppmärksamma missförhållanden hos barn i denna låga ålder (SOU 2001:72).

Trots detta visar forskning (Lundén 2004, Cocozza 2003) att förskolan är en av de myndigheter som står för en förhållandevis liten del av de anmälningar som inkommer till socialtjänsten i olika kommuner i landet. Karin Lundén (2004) beskriver i sin forskning bland annat att personalen inom förskolan inte anmäler alla de barn som de har misstanke om eller tror far illa. Det tycks alltså finnas ett glapp mellan vad lagen beskriver och vad förskolan i praktiken anmäler.

Utifrån det resultat som tidigare forskning visar på gällande anmälningar gällande barn som far illa (Lundén 2004, Cocozza 2003) samt förskolans unika position gör att det är intressant att studera hur personal resonerar om anmälningsskyldigheten.

1.2 Syfte

Syftet med uppsatsen är att undersöka hur personal inom förskolan förhåller sig till anmälningsplikten.

1.3 Frågeställningar

Hur resonerar förskolepersonal kring deras anmälningskyldighet?

Vilka motiv beskriver förskolepersonalen för att anmäla?

Vilka svårigheter beskriver personalen med anmälningskyldigheten?

2 Tidigare forskning

När vi har sökt litteratur och tidigare forskning har vi använt oss av databaserna LubSearch och Lovisa. Sökord vi har använt har varit ”anmälningsskyldighet”, ”anmälningsskyldighet”, ”barn som far illa”, ”förskola”, ”förskolepersonal”, ”preschool”, ”obligation to report”. Vi har även tagit del av Statens offentliga utredningar och propositioner som varit av relevans för vår studie.

Vårt forskningsområde handlar om hur personal inom förskolan hanterar och resonerar om den anmälningsskyldighet de har (Lundén 2004). Då detta är ett smalt fält har vi även tittat på närliggande forskningsfält. Exempelvis har det forskats om relationen mellan förskolan och barnens föräldrar (Gars 2002), vilket är relevant för vår studie då förskolan i stor utsträckning arbetar i nära samarbete med föräldrarna. Det har även gjorts en del kvantitativa studier om omfattningen av barnavårdsanmälningar (Cocozza 2003, Wiklund 2006). Detta är intressant då studier av förekomsten av anmälningar indikerar att det finns brister i det skyddsnät som ska finnas för barn. Nedan presenterar vi den ram av tidigare forskning vi utgått ifrån.

Christina Gars (2002) har i sin doktorsavhandling studerat hur förskollärare och föräldrar ser på den delade omvårdnaden som råder mellan dessa, då barnet går i förskolan. Utifrån resonemanget att en stor del av barnen i dagens samhälle spenderar stora delar av sin vakna tid på förskolan, får detta konsekvenser i form av att personalen inte längre bara ger råd och anvisningar till föräldrarna utan till stor del även bidrar till den dagliga omsorgen av barnet. Gars (ibid) har genomfört intervjuer med förskollärare och föräldrar och har i sin studie tittat på vilka föreställningar som finns kring förskolans roll, syfte och uppdrag.

Trots att anmälningsskyldigheten varit lagstadgad sedan år 1924 (Olsson 2001) så visar flera studier på att antalet anmälningar som görs till socialtjänsten kring misstanke om att barn far illa, är betydligt färre än vad som i verkligheten uppmärksammas (Cocozza 2003, Lundén 2004, Sundell & Colbiörnsen 1999).

Stefan Wiklund (2006), fil.dr vid Institutionen för socialt arbete vid Stockholms Universitet, har i sin doktorsavhandling beskrivit och analyserat den svenska

barnvården. Studien är bred, baserad på material från 100 kommuner och inriktar sig bland annat på inkomna barnvårdsanmälningar. Resultatet visar bland annat att tröskeln för att en anmälan ska göras i Sverige är förhållandevis låg i jämfört med andra länder. Detta kan delvis ha sin grund i det svenska barnvårdsystemet som är centrerat kring familjestöd, samt att den svenska policyn utgår ifrån tidiga interventioner. Av de anmälningar som inkom till socialtjänsterna i Wiklunds undersökning sorterades en tredjedel ut utan vidare utredning.

Madeleine Coccozza (2003) har genomfört en studie där hon har tittat på alla inkomna anmälningar till socialtjänsten i Linköping rörande barn och unga som misstänktes fara illa under 1998. Resultatet visar att anmälningar som rörde barn i åldersgruppen 0-6 år endast var 16 % av de totala inkomna anmälningarna. Coccozza (ibid) tar även upp att det är denna grupp av barn som måste anses vara mest beroende av att missförhållanden uppmärksammas, då barnens egen förmåga att anmäla eller ansöka om stöd är så liten. Personal inom barnvården, barnomsorgen, BUP och vuxenpsykiatri står enbart för ett fåtal procentenheter av anmälningarna som inkommer. Coccozza (ibid) betonar att det är av vikt dessa myndigheter anmäler barn i åldern 0-6 år som lever under missförhållanden så att de kan få stöd och skydd. I sin rapport påpekar även Coccozza (ibid) att det inte finns något instrument för att undersöka hur anmälningsplikten efterföljs, samtidigt som hon konstaterar enligt rådande forskning att anmälningsplikten inte fungerar som verktyg för att fånga upp barn som far illa. De brister som kan finnas i studier gjorda av material från socialtjänstens dokumentation är att materialet påverkats av vad socialtjänsten bedömt vara relevant att dokumentera. Detta kan påverka tillförlitligheten i studien och är något som framhålls av Coccozza (ibid). Även Wiklund (2006) påpekar de stora svårigheter som finns med studier på barnvårdsanmälningar då kommunal statistik och dokumentation skiljer sig och medför brister och variationer i resultaten.

Även internationellt kan vi se att det görs studier kring barn som far illa och i vilken utsträckning förskolepersonal anmäler detta till polis och sociala myndigheter. Muhammad M. Haj-Yahia och Shalhevet Attar-Schwartzs (2008) studie undersökte vad 225 palestinska förskolelärare från Israel var benägna att anmäla till sociala myndigheter och polis. De undersökte även hur längd på utbildning, erfarenhet samt socio- kulturell och politisk bakgrund påverkade denna benägenhet att anmäla.

Karin Lundén, fil.dr vid Institutionen för socialt arbete vid Göteborgs Universitet, baserar sin avhandling *Att identifiera omsorgssvikt hos förskolebarn* från 2004 på fyra forskningsrapporter som är delar av ett större forskningsprojekt. Studien undersökte hur många barn förskole-och BVC-personal misstänkte för illa och vilka tecken på detta som observerats av personalen. Undersökningen tar också med aspekter som skulle kunna påverka identifieringen och beslutsprocessen. Detta kunde bland annat vara tolkningen av anmälningsskyldigheten. Även strukturella faktorer som kan tänkas påverka huruvida personalen gör en anmälan eller inte undersöks (Lundén 2004). Lundéns (ibid) resultat visar att personalen misstänkte att en stor andel av de barn de var ansvariga för var utsatta för risk och kunde identifiera tecken på omsorgssvikt. Knappt en fjärdedel rapporterades. Lundén (ibid) visar vidare på att personalen inom förskolan verkar ha en snävare definition av anmälningsskyldigheten än vad personal inom BVC har, vilket leder till att färre barn anmäls.

Medan Lundéns studie fokuserar på en jämförelse mellan barnomsorgen och BVC har vi istället valt att fokusera vår studie på hur personalen inom förskolan resonerar kring deras anmälningsskyldighet. Vi har tittat på vad, hur och när personalen anmäler med fokus på att förstå deras förhållningssätt och resonemang om anmälningsplikten.

3 Metod

3.1 Val av metod

Utifrån vårt syfte och våra frågeställningar har vi valt att använda oss av en kvalitativ metod. Detta då vi vill undersöka hur förskolepersonal förhåller sig till anmälningsskyldigheten för barn som far illa. Med en kvalitativ metod menar vi i enighet med Bryman (2011), att vi har större möjlighet att närma oss personalens resonemang än om vi använt oss av en kvantitativ metod. Vi kommer i nedanstående avsnitt att redogöra för vår metod och tillvägagångssätt samt vilka förtjänster och begränsningar dessa har medfört för studien.

3.1.1 Semistrukturerade intervjuer

Den intervjuform vi har valt är en så kallad semistrukturerad intervju (Bryman 2011). Vi har inför intervjuerna förberett en intervjuguide (se bilaga 1) där vi har utgått från vårt syfte och våra frågeställningar. Intervjuguiden har varit vår mall gällande vilka

ämnen vi ska beröra och en tänkt logisk följd. Med en semistrukturerad intervju har intervjuaren utöver de förberedda frågorna i intervjuguiden möjlighet att låta intervjun ta något egen form beroende på vad intervjupersonen säger (ibid). Intervjupersonerna tog upp många typer av frågor under intervjuerna, men vårt fokus har legat på att få fram personalens resonemang och tankar kring anmälningsskyldigheten. Vi menar att en semistrukturerad intervju i huvudsak har varit ett bra verktyg för oss som intervjuare för att fånga upp intressanta aspekter och uttalanden under intervjugång. Inom viss typ av kvalitativ forskning ses denna typ av flexibilitet kring intervjuguiden som en nödvändighet då man menar att intervjun måste vara flexibel. Detta eftersom en flexibilitet bidrar till att i större utsträckning fånga intervjupersonens perspektiv, förhållningssätt, uppfattning eller tolkning inom ett visst fenomen (Bryman 2011).

3.1.2 Vinjetter

Vi har som komplement till vår intervjuguide använt oss av två vinjetter (se bilaga 2). Eftersom vi valt att använda vinjetterna som komplement till intervjufrågorna så kommer de även att redovisas löpande med de övriga intervjufrågorna i resultatet. En fördel med att använda vinjetter är att intervjupersonen får en realistisk situation att förhålla sig till. Detta ökar sannolikheten för att intervjupersonen reflekterar och tänker igenom sina uttalanden mer än vid intervjufrågor (Bryman 2011). En stark fördel med vinjetter i vår studie är att våra respondenter ges möjlighet att reflektera över en realistisk situation utan att röja några sekretessuppgifter.

När vi har utformat vinjetterna har vi fokuserat på att få dem att verka realistiska. Vi har medvetet utformat dessa av en svårbedömd karaktär då vi ville att det skulle finnas dilemman för personalen att resonera kring. Vinjetterna är relativt korta och vi tänker oss att det i verkligheten varit större tillgång på information än det vi ger våra respondenter.

Vinjetterna behandlar förskolebarnen Viktor och Emma. I vinjetten med Viktor har vi tänkt oss att den skulle innehålla information som kan antyda på någon form av försummelse. Emmas vinjett innehåller istället information som kan tyda på fysisk misshandel. Vinjetterna är helt fiktiva.

En aspekt vi har stött på var att trots att respondenterna gavs samma fiktiva fall,

tolkades viss information olika. Exempelvis så har Viktors mammas hälsa av vissa respondenter tolkats som att hon nu är tillfrisknad, medan andra respondenter har tolkat situationen som att hon fortfarande har en depression. Detta upplevde vi till en början som en brist i utformningen av vinjetten. Dock visade det sig inte medföra några hinder, utan respondenternas tolkningar har snarare bidragit till användbara resonemang för vår analys.

3.2 Urval

Vi har valt att intervjua personal från två kommunala förskolor. Totalt har vi genomfört sju intervjuer delat på tre respektive fyra intervjuer per förskola. Vi har valt att intervjua personal från olika förskolor då vi tänker oss att personal från olika arbetsplatser minskar risken för att en specifik arbetsplatskultur påverkar vårt hela material. Vid urvalet av förskolor har vi genomfört ett bekvämlighetsurval genom att vi har kontaktat personer som vi känner på två olika förskolor för att genom dem kunna tillfråga annan personal. Denna typ av urval valde vi då vi haft en begränsad tid på oss och sannolikheten att få intervjupersoner som ställer upp var större.

Vid urvalet av intervjupersoner har vi använt oss av ett målinriktat urval. Detta utifrån tanken att i ett målinriktat urval väljs aktivt intervjupersoner som ska passa med frågeställningarna (Bryman 2011). För att få ut ett bredare material har vårt urval bestått av förskolelärare med lång erfarenhet av arbetet samt vikarier inom förskolan. Vi har valt att tillfråga förskolelärare med lång erfarenhet då vi tänker oss att de sannolikt även har större erfarenhet av anmälningsskyldigheten. Anledningen till att vi även har valt att intervjua vikarier i studien är då vi menar att dessa har en stor roll i förskolans verksamhet. De träffar dagligen många barn och familjer och omfattas enligt Socialtjänstlagen också av anmälningsskyldigheten. Vi har därför ansett att det är av stor vikt att dessa också inkluderas i vår studie.

3.2.1 Urvalsgrupp

Eftersom dessa typer av urval är icke-sannolikhetsurval så kan de inte heller vara representativa för populationen (Bryman 2011). Det är viktigt att vara medveten om att vårt icke-sannolikhetsurval kan tänkas påverka studien då våra respondenter själva uttryckt att de vill ställa upp. Detta kan få till följd att respondenterna i studien exempelvis kan ha ett större intresse för anmälningsskyldighet än vad personal inom

förskolans i genomsnitt har. I vår studie har två av respondenterna vid intervjutillfällena uttryckt att de är särskilt intresserade av anmälningsskyldigheten. Förtjänsten med denna typ av urval är dock att vi har fått respondenter som vi upplevt varit bekväma och villiga att diskutera ämnet.

Vår grupp respondenter har bestått av sex kvinnor och en man. Två av respondenterna har huvudsakligen sin erfarenhet av förskolan som vikarier. En av dem har bara haft anställning som vikarie och den andra har efter drygt 3 år som vikarie nyligen blivit fast anställd. Övriga respondenter är alla utbildade förskollärare och har erfarenhet av att arbeta inom förskolan mellan 11-38 år. Åldersspannet på den totala gruppen respondenter är 22-59 år. Då vi inte valt att göra någon analys utifrån personalens kön, så har vi i analysen valt att benämna alla respondenter med fiktiva kvinnonamn.

3.3 Genomförande

Innan vi genomförde våra intervjuer utförde vi en provintervju på en förskollärare. Detta för att se till att frågorna var lätta att förstå och se intervjuguidens möjlighet att svara på våra frågeställningar.

Vi har gjort en justering i intervjuguiden efter den första intervjun. Detta innebar att vi lade till frågan kring vilken ålder barnen har som personalen arbetar med och hur detta påverkar anmälningsplikten.

När vi genomfört våra intervjuer har vi förutom frågorna i intervjuguiden och vinjetterna även haft med ett urklipp från Socialtjänstlagen kap 14 (se bilaga 3). Urklippet innehåller §1a och 1b som trädde i kraft i januari 2013. Den ena beskriver att socialnämnden får informera den som gjort anmälan (personalen på förskolan) om utredning har inletts, inte inletts eller om utredning redan pågår. Den andra paragrafen beskriver att socialtjänsten bör erbjuda den som gjort anmälan, vårdnadshavarna och barnet ett möte tillsammans med socialtjänsten när en anmälan har gjorts. Då detta är nya lagparagrafer från årsskiftet, menade vi att det var intressant att se vad den anmälningsskyldiga personalen inom förskolan ansåg om dessa.

Vid de tre första intervjuerna som genomfördes medverkade vi båda. En av oss förde samtalet och den andra gjorde anteckningar på lämpliga följdfrågor och

uppmärksammade om intervjuaren missade något ämne. Resterande intervjuer (nummer 4-7) genomfördes av Charlotte. Som intervjuare har vi försökt vara flexibla och lyhörda för det som sägs och tas upp av intervjupersonen, följa upp intressanta uttalanden och oklarheter som funnits. I de intervjuer där respondenten exempelvis aldrig har gjort en anmälan och när vi har intervjuat vikarier, har vi anpassat intervjufrågorna för att närma oss våra frågeställningar. Detta har varit möjligt då vi använt oss av en semistrukturerad intervju (Bryman 2011).

Det är viktigt att vara medveten om att det alltid finns en risk med att respondenten kan vilja framställa sig och därmed sina svar på ett mer positivt sätt än hur det faktiskt är (Eriksson- Zetterquist & Ahrne 2011). Vi kan aldrig vara helt säkra på att det respondenten beskriver och förklarar är så denne verkligen resonerar och agerar eller om respondenten framställer sig själv på ett mer positivt sätt. Det kan också vara så att respondenten svarar på ett sätt som denne tror är till belåtenhet för oss som intervjuare. Vi upplever dock att våra respondenter har varit avslappnade, väl informerade om uppsatsens syfte och etiska aspekter, samt att personalen har varit ärliga i sina svar.

3.4 Validitet och reliabilitet

En del forskare menar att begreppen validitet och reliabilitet inte är relevanta i kvalitativ forskning, andra menar att de är relevanta om än i anpassad form (Bryman 2011). Vi kommer, även om vi anser att begreppen är svåra att applicera på kvalitativ forskning, i nedanstående stycke resonera kring tillförlitligheten på vår studie.

Då vi båda har erfarenheter av förskolans anmälningsplikt, en av oss från att ha arbetat på en förskola och en av oss från att ha haft praktik på socialtjänsten, så har vi varit extra vaksamma på våra egna värderingar och tankar kring anmälningsplikten. Vi har vid intervjutillfällena resonerat att det varit bättre att ställa följdfrågor och be om förtydliganden än att anta att vi förstår vad respondenterna menar. Vi har även när vi genomfört analysen genomgående diskuterat resultatet och tolkningar av materialet med varandra och med vår handledare. Detta för att minska påverkan av vår förförståelse i analysen.

Med validitet avses om studien mäter vad den avser att mäta, det vill säga tar vi i vår undersökning reda på det vi tänker oss att vi undersöker? Reliabiliteten handlar om studiens noggrannhet och pålitlighet och syftar generellt sett mer till att fokusera på mätinstrumentet (Bryman 2011). Det vill säga hur precis har vår metod varit i vår undersökning?

Hög reliabilitet kännetecknas av att kunna uppnå samma resultat genom att upprepa studien vid olika tillfällen. Bryman (2011) framhåller att det oftast är svårt att upprepa en kvalitativ studie och nå samma resultat. Detta då det inte går att utesluta de olika sociala förutsättningarna som råder i ett visst socialt sammanhang. Detta gäller även vår studie, då de olika sociala förutsättningar som rådde när vi genomförde vår studie sannolikt inte kommer att vara desamma om studien skulle upprepas igen. Det kan medföra att resultatet skiljer sig.

Vi har spelat in samtliga intervjuer och därefter transkriberat dem. Att våra intervjuer har spelats in menar vi höjer kvalitén på materialet. Om vi endast hade fört anteckningar under intervjun hade vi lättare kunnat missa viktiga delar som sades. Trots att vi kan tänka oss att inspelningen kan ha varit störande för intervjupersonerna menar vi att vinningen av att få respondenternas exakta svar i vårt insamlade material, är större än den eventuella störningsinverkan en inspelning har. Att ha intervjun inspelad har varit en förutsättning för att kunna arbeta med studien på ett mer tillförlitligt sätt. Även det faktum att vi inledningsvis varit två som suttit med vid intervjun kan tänkas ha påverkat respondentens känsla av utsatthet. Dock såg vi det som av stor vikt att båda inledningsvis deltog i intervjuerna. Detta för att vi som intervjuare skulle arbeta så överensstämmande som möjligt och därmed öka reliabiliteten i studien.

Vår studie är baserad på sju intervjuer och frågan är om vårt resultat kan generaliseras till en större population. Eftersom vår studie är gjord på ett fåtal individer kan den inte göra anspråk på att vara något stickprov på hur förskolepersonal generellt resonerar. Den beskriver snarare hur respondenterna i vår undersökning förhåller sig till anmälningsskyldigheten.

3.5 Arbetsfördelning

Vi har nästan uteslutande under arbetets gång suttit tillsammans och arbetat med studien. Detta har medfört att vi haft möjlighet att diskutera tillvägagångssätt, genomförande, tolkningar, hinder och lösningar på allt ifrån planering av undersökning till presenterande av rapporten. Av intervjuerna gjordes de tre första tillsammans. På grund av sjukdom gjordes resterande intervjuer av Charlotte. Vi har tillsammans analyserat och utformat alla delar i uppsatsen och bär lika stort ansvar för den slutliga rapporten.

3.6 Analysmetod

En tematisk analys innebär att forskaren kodar texten utifrån olika ämnesområden. Detta syftar till att kategorisera respondenternas uttalanden efter det som är av intresse för studien (Bryman 2011). Vi har utgått från kategorierna: *Betydande omständigheter vid anmälan*, *motiv till att göra en anmälan* och *svårigheter med att anmäla*. Bryman (2011) menar att denna typ av analys förutsätter ett tolkande perspektiv då kodningen utgår ifrån teman. Detta har inneburit att våra tolkningar och val av teman har styrt analysen.

Som verktyg för att analysera vårt material har vi använt oss av kodning. Kodning innebär en uppdelning av materialet som möjliggör analysen (Jönson 2010). Detta har inneburit att vi letat efter mönster i respondenternas svar som synliggör t.ex. ett synsätt eller en tankegång (ibid). Vi har kodat materialet i vår studie för hand.

3.7 Etiska överväganden

I alla typer av forskningsstudier behöver forskaren förhålla sig till olika etiska aspekter. Som forskare behöver alltid en övervägning göras på värdet av insamlad kunskap ställt mot eventuella risker för undersökningsdeltagaren. Detta benämns av Vetenskapsrådet (1990) i *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning* som individskyddskravet och innebär att personer inte får utsättas för fysisk eller psykisk skada, kränkning eller förödmjukelse.

Vi har inför varje intervju informerat respondenterna om syftet med vår studie samt att deltagandet är frivilligt och att deltagaren när som helst kan dra sig ur. Alla

respondenter har fått vårt informationsblad (se bilaga 4) i god tid innan intervjuerna genomfördes. Personuppgifter i intervjuerna har behandlats konfidentiellt, inte använts till något annat än studieändamålet och kommer förstöras efter det att uppsatsen är examinerad. När uppsatsen är examinerad kommer vi att meddela respondenterna var rapporten finns att tillgå.

Då vår studie rör ett etiskt känsligt ämne i den mening att vi ber respondenterna dela med sig av sina erfarenheter och tankar kring barn som far illa, behöver vi vara extra vaksamma på etiska aspekter. Vi har i samband med vår provintervju varit noggranna med att kontrollera att respondenten inte upplevde att någon fråga var svår att hantera eller känslig att svara på. De få frågor där vi bett respondenterna att ge exempel på situationer, menar vi fyller en viktig funktion i att få en djupare förståelse för personalens resonemang. Vi har då varit noggranna med att be dem berätta detta utan att bryta sekretessen och endast om det känns okej för dem. Vi har även informerat personalen om att det är helt okej att höra av sig efter studien om det uppkommit tankar eller frågor. Det är även viktigt att påpeka att vårt fokus har legat på personalens tankar och resonemang kring anmälningsplikten och inte att de ska berätta om specifika erfarenheter som de varit med om.

Trots att denna studie är etiskt känslig menar vi att den är viktig att genomföra, då just anmälningsplikten förskolepersonalen har är en viktig arbetsuppgift som det finns flera olika dilemman kring. Vi har därför på ett respektfullt och moraliskt sätt velat undersöka personalens tankar, känslor och resonemang kring anmälningsskyldigheten. Detta för att öka kunskapen och förståelsen för hur personalen resonerar och förhåller sig till anmälningsskyldigheten.

4 Teori

I detta avsnitt redovisar vi de teoretiska utgångspunkter vi har valt att använda i vår studie. För att få en djupare förståelse av hur förskolepersonalen resonerar kring anmälningsskyldigheten har vi valt *rollteori* (Goffman 2009) som teoretisk grund. Utifrån tanken att roller är bundna till specifika situationer och förväntningar så kan rollteori hjälpa oss förstå motsättningar i förskolepersonalens resonemang. Som utgångspunkt för vår analys har vi därför valt att använda oss av Erving Goffmans dramaturgiska perspektiv från *Jaget och maskerna* (2009). Vi lägger fokus på det Goffman (ibid) skriver om roller. Vi kommer även att använda Lars Svedbergs tolkningar av roller i boken *Gruppsykologi* (2008).

4.1 Roller

I alla de vardagliga sammanhang vi befinner oss i som jobb, hem och andra sociala arenor umgås vi med andra människor (Goffman 2009). För att vi ska veta hur vi ska agera och vad vi kan förvänta oss av andra görs detta klart för varandra genom gester och kroppsspråk. Detta för att framföra vem vi vill vara och är i just det sammanhanget, det Goffman (ibid) beskriver som hur vi presenterar oss. På detta sätt definierar vi situationen och bestämmer därmed de spelregler och villkor som gäller. Goffmans (ibid) dramaturgiska perspektivet innebär att vi alla agerar som om vi spelar teater inför en publik. Vi försöker alla genom att kontrollera vad det är för signaler och budskap vi sänder ut om oss själva, att styra det intryck vi vill göra på vår omgivning. Goffman (ibid) använder sig av begrepp som masker, främre och bakre regionerna, team, idealisering, fasad med mera för att beskriva sin samhällssyn och hur vi människor agerar i samspel med andra. Vi kommer dock att fokusera på begreppen roller och rollkonflikter då detta hjälper oss se hur personalen i vår studie positionerar sig och de dilemman som uppstår med rollkonflikt.

Det handlingsmönster som redan är bestämt i förväg och som spelas upp under ett vad Goffman (ibid) benämner framträdande, kallar han för roller. När denna roll spelas upp igen för samma åskådare menar Goffman (ibid) att det sannolikt bildas ett socialt samband. En social roll kan beskrivas som förverkligandet av de skyldigheter och förväntningar vi har som står knutna till en viss status. En social roll består av en rad

olika roller som var och en kommer att spelas upp vid olika tillfällen för publik av liknande slag eller som består av samma personer.

4.2 Rollkonflikt

En chef och en förskollärare är exempel på roller som kan finnas i en formell grupp. Dessa beskriver en viss position och medför rättigheter och skyldigheter (Svedberg 2008). I en formell roll ingår olika delar som tilldelats av en själv, organisationen och av andra. När dessa delar hamnar i konflikt med varandra uppstår en rollkonflikt som kan grunda sig i att de olika rollerna inte är "överens" gällande till exempel solidaritet och lojalitet. Ofta händer detta när ett beteende i en grupp eller hos en person inte stämmer med det som förväntas av omgivningen. En rollkonflikt kan på en förskola tänkas uppstå då förskoleläraren är bekant med en förälder. Eftersom en roll är situationsbunden och giltig i en viss kontext, bildas en konflikt då förväntningarna knutna till en av rollerna inte motsvarar de förväntningar som finns på den andra rollen.

Svedberg (2008) beskriver de trängda situationer i vilka vi kan befinna oss, då vi i en professionell roll vill leva upp till de krav som ställs utifrån, samtidigt som vi vill göra ett så hederligt arbete som möjligt. Detta leder i längden till att dilemman skapas och skuld känslor uppstår. Utifrån våra frågeställningar kring vilka svårigheter och möjligheter som upplevs och vilka resonemang som förs kring att anmäla, blir det med detta synsätt intressant att undersöka hur anmälningsplikten påverkas av förväntningarna och krav som finns knutna till den professionella rollen som förskollärare.

5 Resultat

I detta avsnitt presenterar vi resultatet av vår studie. Vi har valt att organisera vårt resultat genom att kategorisera det utifrån de tre teman som varit centrala i intervjupersonernas resonemang om anmälningsskyldigheten. Under varje huvudtema följer underrubriker. Följande huvudteman presenteras:

- Förutsättningar för anmälan
- Motiv till anmälan
- Svårigheter med att anmäla

I vår redovisning av resultaten framgår att vissa teman till viss del överlappar varandra empiriskt, men det har trots detta varit möjligt att dela upp det analytiskt. Våra resultat presenteras varvat med utplockade citat och analysen förs genomgående i texten. I vår analys gör vi kopplingar till den tidigare forskningen som gjorts inom området.

Teoretiskt utgår vi ifrån begreppen *roll* och *rollkonflikt* (Goffman 2009) Dessa begrepp har fungerat som glasögon för att förstå hur intervjupersonerna resonerar när de talar om sig själva, föräldrarna, barnen och Socialtjänsten kopplat till anmälningsskyldigheten.

Citaten är direkt avskrivna och meningarna kan därför verka ofullständiga, vi har valt att presentera det såhär för att få en så korrekt och pålitlig redovisning av materialet som möjligt. Intervjupersonernas kommentarer utifrån vinjetterna presenteras och analyseras tillsammans med övriga frågor.

5.1 Betydande omständigheter vid anmälan

När intervjupersonerna redogör för vad de tänker kring vad begreppet barn som far illa innebär, nämns en rad olika exempel. Flera av intervjupersonerna påtalar att det är ett väldigt stort och vitt begrepp. Alla intervjupersoner nämner fysisk misshandel. Det påpekas efter detta att det även finns andra sätt barn kan fara illa på. Bland dessa så nämns bland annat sexuella övergrepp, psykisk misshandel, försummelse, kränkningar, hot, bristande omsorg och barnfattigdom.

Intervjupersonerna beskriver att de stöter på barn i sin verksamhet som far illa, även om flera menar att det inte sker så ofta. Av våra intervjupersoner har tre stycken aldrig gjort en anmälan. Fyra har varit inblandade i anmälan och i två av dessa fall har chefen skrivit anmälan. I nedanstående avsnitt presenterar vi vad vi har kategoriserat som centrala utgångspunkter som personalen beskriver inverkar om anmälan skall göras. Följande underrubriker behandlar nyanser, misstankar, bevis och bekräftelse från kollegor.

5.1.1 Det finns nyanser

I personalens resonemang kring anmälningsskyldigheten tycks det finnas skillnader i uppfattningen om graden av hur allvarligt barn kan fara illa. Resonemangen tycks kunna liknas vid en skala där lättare brister i omsorgen exempelvis smutsiga kläder, ligger i nedre delen på skalan och inte tycks ses som lika allvarligt. Högst på skalan tycks sexuella övergrepp och allvarligare fysisk misshandel ligga.

”(...)om det är liksom det här med att man inte är ren och ja, alltså sådana grejer får man ju trycka på att det är viktigt, och gå den biten och prata med föräldrarna och sådana saker. För där är det ju långt till dess att det blir anmälningsskyldighet eller vad man ska säga(...)”
Emilia

Emilia resonerar kring att ”hel och ren” är viktigt för omsorgen av barnet, dock framställs här denna typ av problem som något som man kan arbeta med på förskolan och att det inte behöver innebära en anmälan. Britt beskriver en annan situation och det blir tydligt att denna situation anses allvarligare och därför leder till anmälan:

”(...) någon i familjen som blev slagen med en stekpanna. Och då verkligen reagerar man ju. Så att då gjorde vi anmälan via vår chef då”.

Socialtjänstlagen som beskriver anmälningsskyldigheten har inga nyanser men det tycks personalens resonemang innehålla. Om det är så att personalen själva bedömer de sätt som barn kan fara illa på efter olika grader av allvarlighet kan detta ge en förståelse för varför det är relativt få anmälningar som görs av de barn som förskolepersonal misstänker far illa (Lundén 2004). Lundén (ibid) visar i sin avhandling på att en stor andel av personalen inom barnomsorgen definierade missförhållanden enligt anmälningsskyldigheten med sexuella och fysiska övergrepp, misär och föräldrars missbruk, vilket betraktas som en snäv definition av vad anmälningsplikten inbegriper.

Det tycks bland intervjupersonerna finnas en uppfattning om att steget att anmäla i en del fall ses som en sista utväg. I de fall där personalen inte ser en anmälan som en självklarhet, exempelvis vid försummelse eller bristande omsorg, resonerar personalen att det finns andra alternativ. Det tycks inte förekomma något tillfälle där personalen resonerar på liknande sätt vid misstanke om sexuella- och fysiska övergrepp:

”(...) I första hand vill man ju prata, ser man att någon har riktigt fått stryk eller att det är märken eller så då är det ju anmälningsplikt.” Emilia

Hon fortsätter att resonera om förskolans roll för dessa barn:

”Men är det sådant här vardagligt, att de kanske inte med mat och kläder och sånt då kan vi ju stötta upp mycket(...) Emilia

Bland de barn som intervjupersonerna misstänker far illa på olika vis och där det inte ses som givet att direkt göra en anmälan, pratas det istället om vad förskolan kan stötta föräldrar med för att förbättra barnets situation. Intervjupersonerna i studien beskriver förskolans roll som stöttande för barn och föräldrar. Exempel som tas upp på sätt där förskolan stöttar vissa föräldrar är samtal, extra påminnelser och lappar.

”(...)ibland behöver man kanske inte tänka anmälning utan alltså..det räcker kanske med liksom stöttande samtal(...)” Camilla

Enligt Goffmans dramaturgiska perspektiv (Goffman 2009) är de roller vi inträder i knutna till en specifik situation och vi växlar hela tiden mellan olika roller. I citatet ovan ser vi ett resonemang som inte helt överensstämmer med anmälningskyldigheten utan i stället visar på intervjupersonernas syn på sin roll som stöttande för familjen. Uttalandena visar på att trots att personalen är medveten om skyldigheten att anmäla barn som misstänks fara illa, så säger några intervjupersoner att förskolan i vissa fall istället kan stötta familjen på olika sätt så att det inte behöver leda till en anmälan. Personalen tycks alltså resonera på ett något annorlunda sätt än vad socialtjänstlagen direkt beskriver. Camilla förklarar vinningen av att som förskolepersonal stötta hela familjen:

”(...) och att man hjälper hela familjen så att barnen får det bättre (...)”

Intervjupersonen tycks här se sin roll som stöttande för familjen utifrån ett synsätt där familjen är en enhet. Utifrån detta resonemang kan det antas att något som skadar familjen tolkas som att det även skadar barnet. Detta medför att en anmälan skulle kunna tolkas som ett sätt att göra barnet illa. Utifrån Goffmans rollteori (2009) kan vi

förstå detta genom att använda oss av begreppet *rollkonflikt*. Att det tycks finnas förväntningar på förskolepersonalens roll att både anmäla missförhållanden och stötta familjen innebär en rollkonflikt. Detta kan ses som en förklaring till varför personalen väljer att beskriva nyanser av missförhållanden för barn. Som följd av detta resonemang skulle det kunna uppfattas som att om det inte rör sig om allvarigare typer av missförhållande, så kan en anmälan istället för att hjälpa barnet vara till skada. Vi skulle kunna kalla detta för att personalen inom förskolan i dessa fall intar en hjälparroll. Rollen som hjälpare förskjuter anmälningsplikten till att gälla de situationer som personalen definierar som tillräckligt allvarliga och inte genast vid misstanke.

Även i nedanstående resonemang visar Camilla hur en rollkonflikt uppstår då hennes ansvar för att stötta familjen ställs mot förväntningarna på hennes roll som förskollärare att följa lagen. Camilla tar tydligt in föräldrarnas perspektiv och ser till viss del föräldern som offer vilket tycks påverka hennes resonemang kring om en anmälan är rätt väg att gå:

”(...) alltså det är ju inte bra, men alltså egentligen ja, det är ju en..en anledning till att ja nej det här fungerar ju inte, det här står inte rätt till och anmäla, men egentligen så är det ju den föräldern som behöver stöttning för att den ska kunna orka med och för att den ska kunna ta de kontakterna för att kunna komma vidare och få hjälp och alltså då kan jag känna att..i första läget är det ju kanske inte att anmäla därför att det kommer ju verkligen inte att gynna den föräldern, därför att då går man ju ner sig ännu mer naturligtvis kanske (...)”

Citatet visar på att Camilla utgår från en logik att om föräldern mår bra så mår barnet bra. Missförhållanden kan då ses som en konsekvens av att föräldern mår dåligt. Att göra en anmälan kan då tolkas som att bidra till att göra situationen sämre för barnet då det kan skapa en stor stress för föräldrarna.

I en del uttalande beskriver även personalen att det ibland tycks uppstå en allians mellan personalen och föräldrarna till ett barn, som personalen misstänker far illa. Detta går i likhet med den rollkonflikt som tycks uppkomma mellan förskolepersonalens roll som hjälpare för familjen och anmälare av barns missförhållanden.

”(...) vi pratade om, det hände väl nästan en gång i veckan att vi gick och satte oss en lite stund och pratade.. till slut fick henne till och ringa, så att hon fick hjälp (...) Camilla

Den typ av rollkonflikt vi kan ana bakom detta resonemang får till följd att en allians med föräldern, i detta fall mamman, tycks prioriteras framför att göra en anmälan om oro för barnet till socialtjänsten. En nära relation till föräldern kan då upplevas som ett alternativ till att göra en anmälan.

När intervjupersonerna intar rollen som hjälpare för familjen hamnar de dock i dilemman kring hur mycket tid de ska lägga på vissa föräldrar och hur mycket de själva ska engagera sig i enskilda familjer. Svedberg (2007) diskuterar svårigheter med att skilja på rollen som professionell och det privata engagemanget en person har. Detta kan ses i Gunillas uttalande kring hur mycket förskolepersonal ska stötta föräldrar som har det svårt då hon beskriver svårigheter i att dra gränsen för vad hennes profession innefattar:

”(...) då gick jag till min chef och sa han sätter sig varje dag och pratar med mig, vad ska jag göra, jag vill ju inte mista kontakten med dem heller.”

En annan aspekt av nyanser är när intervjupersonerna reflekterar över vad som ska anmälas och inte anmälas där flera framhåller om vissa situationer uppstår vid ett enstaka tillfälle så skulle de inte göra en anmälan, dock uppmärksamma och dokumentera. En anmälan skulle dock kunna vara aktuell om händelsen skett vid upprepade tillfällen. Britt resonerar kring vinjett 1 enligt följande:

”(...) alltså om hon upp.. Upprepat alltså luktar alkohol och och eh..när hon både lämnar och hämtar och inte hämtar honom.. fortsätter du såhär så måste jag anmäla dig.. det, så är det.(...)”

Ett uppträdande upplyser enligt Goffman (2009) publiken om vilken status den agerande har. Det finns en förväntan på att den agerandes uppträdande och manér ska stämma överens. Enligt Goffman (ibid) uppstår det problem när den agerande, i detta fallet personalen, agerar på ett sätt som är alltför medgörligt. Detta kan fungera som en förklaring till varför det uppstår svårigheter i rollen som anmälare när personalen för mycket intar en medkännande roll för föräldrarna. Britts uttalande ovan kan då ses som ett sätt att ta tillbaka den status som hennes roll som professionell har genom att hon sätter gränser för hur medgörlig hon ska vara med föräldrarna. Kring samma typ av händelse med alkohol resonerar dock Emilia enligt följande:

”(...) så fort det är med alkohol så, då måste vi slå larm, det går ju inte”

Detta visar också på att olika individer resonerar på olika sätt. En av intervjupersonerna tycks se mycket värre på att en förälder är alkoholpåverkad och att

detta innebär att personalen behöver göra en anmälan medan den andra tycks visa på en större förståelse för föräldern. Även resultatet i Lundéns studie (2004) visar på stora individuella skillnader i vilken utsträckning personal bedömer att en anmälan ska göras.

5.1.2 Misstanke räcker

I Socialtjänstlagen beskrivs det att personalen som arbetar inom förskolans verksamhet är skyldiga att genast göra en anmälan till socialtjänsten i kommunen om de får kännedom om att eller misstänker att ett barn far illa. Att personalen har anmälningskyldighet är alla intervjupersoner medvetna om. Tre av intervjupersonerna påpekar särskilt att det räcker med en misstanke.

”(...) vet ju att man har anmälningsplikt och att man måste anmäla om det är egentligen minsta antydning till (...)” Anna

Även Camilla beskriver en likande tanke:

”(...) det är väldigt laddat och man tänker att.. åh, gör jag nu rätt (...) har man börjat fundera i de banorna så egentligen gör man ju alltid rätt genom att göra någonting.(...)”

När Anna säger att det egentligen ska räcka med minsta antydning för att en anmälan ska göras kan hon antas positionera sig i rollen som lagföljare. Hennes resonemang kan också ses som en antydning till att rollen som lagföljare inte är så enkel att iklä sig i verkligheten som i lagtexten. Goffmans (2009) rollteori betonar att roller är situationsbundna samt att den agerande, i vårt fall personalen hela tiden växlar mellan olika roller. Ur detta resonemang kan vi därför tänka oss att Anna inte upplever förväntan på hennes roll som lagföljare lika dominerande i en annan situation. Det kan vara till följd av att rollen som lagföljare hamnat i konflikt med en annan roll som för just den situationen förväntas eller av annan anledning upplevs som bättre att inta.

5.1.3 Det krävs bevis

Trots att det i Socialtjänstlagen framkommer att en anmälan ska ske genast om personalen har misstanke eller får kännedom om att ett barn far illa så ser vi istället tendenser till att de flesta av intervjupersonerna verkar prioritera att ha mycket underlag för en anmälan snarare än att den ska göras genast. Exempelvis resonerar Gunilla kring vinjett 2 gällande Emmas situation enligt följande:

”(...)Men jag hade ju inte gjort en anmälan, jag hade väntat på mer tecken i så fall, jag hade uppmärksammat det och dokumenterat det.(...)”

Fyra av respondenterna i studien använder sig av begreppet bevis i resonemang om anmälningsplikten. Det framkommer att det är lättare att anmäla om det finns bevis samt en vilja att kunna ha bevis för vad misstankarna grundar sig på. Detta är intressant då ingenting i Socialtjänstlagen beskriver att personalen behöver bevisa att ett barn far illa utan att misstanke räcker.

”(...)så ja det finns ju vissa saker som är svårt och alltså om man tänker att dom kanske inte har det så bra hemma..att kanske att dom bli inlåsta, slagna alltså som man inte riktigt..kan sätta fingret på som inte syns eller kanske inte..så och då är det inte lätt att göra en anmälan om man inte har något konkret bevis på att det verkligen har..har hänt(...)” Anna

Även Farida resonerar kring att bevis i större utsträckning leder till att hon anmäler missförhållanden:

”I och med att om det finns fysiska bevis så är det ju med lättare att anmäla, det är ju säkerligen så.(...)”

Att intervjupersonerna betonar underlag och bevis kan tänkas bero på att personalen i likhet med Camillas resonemang tar hänsyn till vilka konsekvenser en anmälan kan få för en familj:

”(...) tänk om det inte är någonting och vad man ställer till med då(...)”

Camilla intar en roll som medkännande för familjen och för att konsekvenserna som en anmälan kan ge ska vara befogade, tycks personalen vilja ha ett bra underlag. Personalen vill vara säker på att misstankarna stämmer. Även i dessa resonemang verkar lagen inte stämma överens med hur den efterföljs i praktiken:

”(...)Men sen är det ju de här fallen liksom där man går och tvekar och att man känner att man har väl inte riktigt på fötterna för att göra det, där finns en viss oro men man upplever själv att det är inte tillräckligt för att göra en anmälan, tror jag i alla fall.” Britt

Personalen betonar inte sin roll som myndighetsperson och barns beskyddare utan tar hänsyn till föräldrarnas. Detta kan i värsta fall medföra att färre anmälningar görs och att barns missförhållande inte uppmärksammas i tid.

Ett annat exempel på hur personalens roll och positionering påverkar hur man bedömer en situation är när Gunilla kommenterar vinjett 2:

”(...)Pappa tog mig hårt i armen, ja det har jag gjort med mina barn flera gånger(...)”

Här uttalar sig Gunilla utifrån en informell roll som förälder och inte utifrån rollen som förskollärare. I likhet med Svedbergs (2007) resonemang kring lojalitet rörande formella och informella roller kan vi tänka oss att Gunilla känner igenkännande med föräldern utifrån att hon även befinner sig i denna informella roll. Vidare kan vi se att Gunilla normaliserar beteendet genom att koppla det till sin egen roll som förälder.

När det gäller underlag och bevis för att göra en anmälan så måste personal som arbetar inom förskolan förhålla sig till den unga ålder barnen har och de konsekvenser detta medför. Detta berör flera av intervjupersonerna när de diskuterar barns kommunikation. Det uttalas svårigheter, dels utifrån små barns språk men också utifrån att vissa barn inte hunnit utveckla något språk än. Emilia beskriver dessa svårigheter såhär:

”(...) och barn pratar ju de kan ju fabulera och hitta på och så så det vet man ju inte alltid riktigt.(...)”

I diskussionen kring vinjett två där Emma uttalat att hennes pappa tagit henne hårt i armen och att det gjorde ont beskriver Farida ett liknande tankesätt:

”(...) allting som barn säger behöver inte vara sant. Det kan vara en upplevelse av saker också ehm, eller ord som läggs i mun, så det är ju inte sådär jädrans lätt alltså. Men hon har faktiskt sagt här..hon har ju i princip gjort en anmälan här.”

Det blir dock tydligt att Farida resonerar att trots dessa svårigheter måste personalen ta Emmas uttalande på allvar. Även Britt betonar vikten av att barnen på förskolan blir lyssnade på:

”(...)till exempel om dom kommer och säger någonting, så har du, då får man ju ändå lita på barnet att dom har kommit med förtroende och sagt det (...).”

Den andra svårigheten med barns kommunikation är när barnet är för ungt för att kunna berätta något. Britt beskriver det som svårt att veta hur saker och ting verkligen ligger till då personalen inte kan kommunicera verbalt med dessa barn. Hon menar att det i större utsträckning innebär att personalen får gå på känslan och upplevelsen.

5.1.4 Bekräftelse av kollegor

Det vi ser efter att ha diskuterat hur intervjupersonerna skulle gå till väga vid en eventuell anmälan är att alla intervjupersoner nämner att första steget är att diskutera saken med kollegorna. Intervjupersonerna uttrycker ett behov av medhåll från

kollegor och att det finns en enighet i arbetslaget vid anmälan. Anna beskriver sina tankar om detta:

” (...)men jag skulle alltså, hade barnet sagt något eller jag hade sett någonting så hade jag ju först gått till dom två jag jobbar med i arbetslaget..eh och det här och det här har jag upplevt. Har ni upplevt nåt liknande..eh för jag har dom här och dom här misstankarna och så får man ju diskutera i vilka situationer och så och är det någonting så får man ju ta, dels så hade man ju tagit det med chefen också..att det här och det här och sen så att man anmäler det vidare..sen. (...) Om man är överens om saken(...)”

Vikten av att kollegorna står i enad front verkar vara av så stor betydelse att det kan finnas svårigheter med att göra en anmälan själv om kollegorna har en annan uppfattning. Camilla beskriver en situation då hon hade misstankar om att ett barn blev sexuellt utnyttjat, men inte gick vidare med det och gjorde en anmälan. Anledningen till detta var att kollegorna inte hade samma uppfattning av situationen.

”(...) Och så delade jag det med några kollegor så och så.. som man alltid gör ju men eh.. men de såg inte alls på.. som jag gjorde.. och idag ångrar jag att jag inte.. stod på mig mer. (...)”

Att personal söker bekräftelse hos kollegor tyder på att det även finns förväntningar på rollen som kollega att vara en lagspelar. Goffman (2009) beskriver dessa förväntningar knutna till hur en person skall agera i en viss kontext. Det tycks finnas förväntningar på att misstankar skall diskuteras i arbetslaget innan det tas vidare. Då anmälningsskyldigheten upplevs som komplex och svår av våra intervjupersoner kan vi också tänka oss att enighet i arbetslaget har inverkan på hur personalen agerar i frågan om att anmäla eller inte.

En av anledningarna till att vissa intervjupersoner vill ha medhåll från kollegor i en anmälan kan bland annat kopplas till det Emilia uttrycker rörande hotfulla föräldrar:

”(...) Och många gånger kan föräldrar vara hotfulla mot oss, jaha var det de datumet och kan du bevisa att det hände då, och så va det inte, och ord väger mot ord och då får man ju ha en förskolechef som hjälp som står bakom för det går ju inte att jag säger en grej och min kollega säger en annan grej och förskolechefen säger, utan man får vara enade i det som lämnas på anmälan”

I detta fall ser vi att Emilia går in i en roll som inte i första hand ser till skyldigheten för den enskilda professionella att anmäla utan, sätter enighet i arbetslaget i första rummet. Eftersom det finns en risk att publiken enligt det dramaturgiska perspektivet (Goffman 2009) kan ana olika motsättningar och oenighet bakom kulisserna så kan Camillas uttalande ses som ett exempel på hur de agerande vill framställa sig som

eniga i sitt framträdande. Den fråga som då blir aktuell är vad som sker när arbetslaget inte är enigt. Kan det vara så att barn som far illa inte anmäls till socialtjänsten för att det inte råder enighet på arbetsplatsen kring oro för barnet?

Trots att intervjupersonerna resonerar kring att de gärna vill vara eniga med sina kollegor vid en anmälan, betonar Anna och Britt att vad kollegorna uppfattat eller inte uppfattat egentligen inte ska ha någon påverkan på ens skyldighet att anmäla:

”(...)Och sedan pratar man ju i arbetslaget tillsammans, hur upplever ni det, har ni sett någonting, så att man tillsammans är eniga i arbetslaget. Och är man inte det så får man ju göra någonting ändå. För jag har ju fortfarande min oro. (...)” Britt

Lundén (2004) menar att personalen ofta diskuterar den oro de har för ett barn i arbetsgruppen. Att oron lyfts och tas upp i arbetsgruppen riskerar att medföra att oron minskas eftersom ansvaret då läggs på arbetsgruppen. I vår studie uttalar dock Anna och Britt sig i en tydlig roll som lagföljare då de betonar den enskilde professionellas skyldighet att anmäla före andra förväntningarna som kan finnas på deras roll som förskollärare.

5.2 Motiv till att göra en anmälan

Bland intervjupersonernas uttalanden om anmälningsskyldigheten pratar alla om vikten att anmäla barns missförhållande. Vi presenterar i nedanstående avsnitt tre olika kategorier av motiv som personalen ser med att göra en anmälan. Kategorierna är att det blir bättre för barnet, att förskolan har en unik roll och deras skyldighet att följa lagen.

5.2.1 Blir bättre för barnet och familjen

Alla intervjupersonerna ger uttalanden om en förväntning på att en anmälan skall leda till något bättre för barnet. Bland annat beskriver Emilia:

”Det bästa för barnet ju, och familjen. Vi har ju alltid de glasögonen på oss, barnets bästa. Och att vi ska göra en bra situation för dem här men att det ska vara bra för dem alltid ju.”

Flera av intervjupersonerna menar att de också förväntar sig att situationen som anmäls på något sätt ska utredas eller undersökas. En annan förväntan som framkommit kring anmälan är att hela familjen ska få stöttning.

“(…) Det är ju inget..(suck)..alltså det är ju inget lätt, men samtidigt så måste man ju hela tiden intala sig att jag gör ju det för, för barnet och jag gör ju det för att familjen ska må bra. (...)det är ju

inte frågan om att döma dom, att nu gjorde du fel, utan det är ju mer att alltså..stötta och..och hjälpa dom så att det blir så bra som möjligt, det är ju det som är.” Camilla

Intervjupersonerna betonar att det är deras skyldighet att göra det bättre för barnet och tänka på barnets bästa. Vi kan se att personalen upplever sig ha en beskyddande roll och att de är företrädare för barnets bästa. Dock ser vi som vi tidigare beskrivit att intervjupersonerna även ser det som sin uppgift att hjälpa familjen snarare än enbart barnet. Trots att personalen menar att det är deras skyldighet att anmäla för att göra det bättre för barnet så framstår det ur detta synsätt som logiskt att inte anmäla då det kan tänkas påverka familjen negativt.

5.2.2 Förskolans unika roll

I vår studie beskriver intervjupersonerna förskolan som en unik institution i samhället. Att personalen på förskolan har en så nära relation till barnen gör att de också har större möjlighet att upptäcka missförhållanden än till exempel i skolan. Bland annat beskriver Gunilla det såhär:

”(...)Och jag måste säga att chansen att det upptäcks är större, eller risken, nej chansen ska jag säga för det är något positivt, är större i förskolan än när de kommer till skolan. För skolan har, dels har de stora klasser och dels har de inte den kontakten som vi har här(...)”

Med hänsyn till deras syn på sin unika relation till barn och föräldrar och till det faktum att barnen som de arbetar med är bland de yngsta i samhället, ser personalen förskolans unika roll som motiv i sig för att anmälningsskyldigheten ska efterföljas.

“(...)det är så svårt i vissa situationer.. alltså när man ska göra, när man ska anmälan och inte göra anmälan..är ju, ligger ju ganska mycket på oss egentligen..och få syn på såna saker och verkligen göra anmälan” Anna

När respondenterna i studien beskriver vilket stöd förskolan kan ge till barn och deras föräldrar ser vi två huvudspår. Det som betonas mest av respondenterna i studien är att förskolan ska vara en trygghet för barnen som går där. Tryggheten för alla barn menar Anna kan medföra att barnen vågar berätta om de skulle vara utsatta för något. Daria betonar att tryggheten är viktig om ett barn far illa hemma och att de då ska ha tryggheten att inte bli utsatta för något på förskolan.

”En trygghet tror jag är viktigt. Att man får kontakt med barnet så att de får en trygghet här. De har ju inte alltid en trygghet hemma om de blir slagna och så. Då får de spendera, många barn spenderar så många timmar på förskolan så att det blir lite som ett andra hem för dem och då är det bra att ge dem den tryggheten och glädjen, tycker jag är viktigt.” Daria

Det andra huvudspåret som kan ses är att förskolan har en roll att ge barnen en uppfattning om hur barn bör ha det. Detta tar sig uttryck i vad Farida framhåller kring förskolan som ett föredöme:

”(...)Man kan bara visa att man bryr sig, man kan lyssna på dem över huvud taget, man kan vara ett gott föredöme istället för det som man kanske upplever i hemmet(...)”

Emilia går längre i sitt resonemang och menar att förskolans roll även innefattas av att sätta vissa normer till föräldrarna kring hur barn ska ha det:

”(...)Och sedan att vi är tydliga med att berätta att det är viktigt att man kommer i tid och att barnen har sovit och ätit, att man sköter det.”

I dessa beskrivningar över vad förskolepersonalens roll innefattar ser vi resonemang om att förskolan ska ge trygghet. Med utgångspunkt i rollteori (Goffman 2009) kan vi se att personalen även intar en roll som uppfostrare och föredöme för föräldrarna. Dessa förväntningar, trygghet och föredöme, som personalen antyder att deras roll innefattar tycks ses som en självklarhet och kan därför antas ha en stark förankring i deras formella professionsroll.

5.2.3 Följa lagen

Ett av de starka motiven till att anmäla som intervjupersonerna beskriver är att de har en faktisk skyldighet enligt lagen att anmäla missförhållanden. Flera av intervjupersonerna ser också anmälningsplikten som en självklar del i deras yrke och profession. Bland annat beskriver Gunilla att:

”Man måste vara fruktansvärt professionell, det måste man. Det är ingenting som man bara kan haspla ur sig hur som helst, samtidigt som man måste göra det, man måste tänka såhär att detta kan bli obehagligt men det ingår i mitt arbete som min profession.”

Britt påpekar att skyldigheten som de anställda har:

”(...)Det är det som är vår arbetsuppgift, att vi är skyldiga att göra det. (...)”

Vi har tidigare sett att personalen i vissa situationer intagit en roll som inneburit att det främsta motivet till att göra en anmälan varit att personalen sett sig som barns beskyddare och motivet har varit att barnet ska få det bättre. I ovanstående citat ser vi en annan huvudanledning till att man som förskolepersonal gör en anmälan. Här betonas den lagstadgade skyldigheten i större grad. Med rollteori (Goffman 2009) är det här möjligt att urskilja den första rollen som barns beskyddare och den andra rollen mer strikt som lagföljare, där det juridiska ansvaret betonas.

5.3 Svårigheter med att anmäla

Anmälningsplikten framställs av alla intervjupersonerna som något som är svårt. Vi kommer i nedanstående avsnitt presentera de mest framträdande svårigheterna. De kategorier vi använder oss av är relationen till föräldrarna, deras syn på socialtjänsten och vikariernas svagare roll.

5.3.1 Relationen till föräldrar

I förskolans arbete med barn är relationen till föräldrarna en viktig del i arbetet och när det uppkommer brister i förtroende eller samarbete mellan dessa parter upplever personalen detta som ett hinder i arbetet med barnet (Gars 2002, SOU 2010:95). Gars (2002), som i sin avhandling studerar vilka föreställningar som finns på förskolans roll, visar att utifrån det faktum att barn spenderar allt mer tid på förskolan har relationen och samarbetet mellan förskola och föräldrar fått en allt större betydelse.

Intervjupersonerna i vår studie framhäver olika problem med relationen till föräldrarna utifrån anmälningsplikten. Svårigheterna är grovt sett av två slag. Den ena handlar om att relationen till föräldrarna ses som något som kan försvåra att vara objektiv. Den andra svårigheten som upplevs är det fortsatta arbetet med familjen efter att en anmälan gjorts.

”(...) Jag tror att man omedvetet, eh, alltså man kommer så pass nära dem så att man nog kan missa så att säga.” Farida

”(...)Har man en väldigt god relation till föräldrarna som man för det mesta har, och det vill man ju ha så är man ju klart rädd att den ska förstöras.(...)” Gunilla

I den första typen av svårighet kan vi utifrån rollteori (Goffman 2009) se att personalen intar en tydligare roll som barns beskyddare. Detta då de fokuserar på anmälningssplikten utifrån barnets behov och ser relationen till föräldrarna som något som kan påverka att de inte fullgör sin skyldighet. I delbetänkande av Utredningen om översyn av skolans arbete med utsatta barn, framhålls att den ökade fokusering på föräldrakontakter och samarbete med föräldrar i den svenska barnavården innebär en ökad utsatthet för de yngsta barnen (SOU 2010:64). Detta framhållande går i enighet med Faridas resonemang om svårigheterna med att vara objektiv i en nära relation till föräldrarna.

I den andra svårigheten kring relationen till föräldrarna att fokus i större utsträckning ligger på föräldrarnas reaktion och vilka konsekvenser det får för det kommande arbetet med barnet. I Gunillas uttalande ovan så tar hon hänsyn till relation till föräldrarna i samband med att en anmälan ska göras.

Ett sätt som den ena förskolan har försökt att hantera de svårigheter som kan finnas i den fortsatta relationen till föräldrarna när man har misstankar om att ett barn far illa är att rektorn är den som gör anmälan. Även andra studiers resultat visar på att rektorn används som verktyg i processen att göra en anmälan för att i så hög grad som möjligt bespara relationen mellan förskollärare och föräldrarna (SOU 2010:95).

”.. man ber ju egentligen sin chef, alltså jag kan ju göra en anmälan men oftast är det förskolechefen som gör det (...)” Emilia

På detta sätt försöker personalen distansera sig från anmälan genom att chefen är den som rent praktiskt gör anmälan. Genom att chefen framställs ansvarig för anmälan, tas delvis synen på personalen som kontrollanter bort. Detta går i linje med synsättet att personalen har en stöttande roll för familjen. Dock verkar denna strategi bara delvis fungera.

”(...)För att i och med att det går via chefen så är det ju inte jag personligen som får det oftast ju. Men föräldrarna förstår väl i och för sig att det är vi som har upptäckt det.” Britt

Ett återkommande tema gällande relationen till föräldrar är risken och osäkerheten över hur föräldrarna ska reagera om förskolan gör en anmälan. Kommer de bli arga,

aggressiva och till och med hotfulla? Bland de intervjupersoner som har erfarenhet av att göra en anmälan diskuterar alla föräldrarnas reaktioner och hur vissa föräldrar har uppvisat hotfulla tendenser.

”(...) Men jag vet att vid ett annat tillfälle att det var väldigt svårt för att jag kände mig (paus) alltså jag var jätterädd att jag..att den ena föräldern skulle liksom...hota mig eller gå på mig eller så...det var jag jätterädd för den gången(...). Camilla

Camilla uttalar att hon varit rädd och att detta medfört att det har varit svårare att göra anmälan. Det kan därför även tänkas finnas andra situationer där funderingar kring att anmäla medvetet eller omedvetet påverkas av oron för repressalier från föräldrarna. Känslan av att inte veta hur föräldrarna ska reagera samt de erfarenheter som intervjupersonerna har kring föräldrar som blivit aggressiva medför ett obehag för intervjupersonerna. Gunilla går dock in i en tydlig professionsroll och menar att detta inte ska påverka hennes skyldighet att se till barnets bästa:

”(...) man måste se vad är det jag arbetar med och vad är det liksom, sedan får jag, alltså jag, det obehaget jag får ta, det är inget mot vad barn får uppleva(...)Det får jag ta det olustiga där, annars skulle jag inte välja att arbeta med människor.”

5.3.2 Kontakten med socialtjänsten

När ämnet socialtjänsten kommer upp och vilka förväntningar som finns på deras arbete, så framkommer det en ganska så tydlig misstro och besvikelse från några av förskolepersonalen. Detta handlar främst om brist på information från socialtjänsten efter det att en anmälan gjorts och att det resulterat i upplevelsen av att det inte händer någonting. Tydligast framkommer detta av Britt:

”(...) Vi får ju ingenting tillbaka från dom, man vet aldrig hur, vad som händer kring det. För det har dom tystnadsplikt. Så man känner väl att man lämnar ut information men man får aldrig någonting tillbaka.(...)”

Ett av de stora problemen i detta verkar handla om det faktum att socialtjänsten har en annan sekretess än de själva har. Med viss förståelse över att det inte går att göra så mycket åt eftersom det är lagstadgat, framkommer ändå en stor frustration över den envägskommunikation som upplevs förekomma.

Även Camilla, som har lång erfarenhet inom förskoleverksamheten, säger att hon länge känt besvikelse över bristande feedback och beskriver hur detta påverkat tankegångarna kring anmälning:

”Och det har man förr då känt att, ah vi hör ju aldrig någonting och ser aldrig någonting och får aldrig reda på någonting, så vi, förmodligen så har det väl inte hänt ett skit, tänker man(skratt), asså utan att det bara..det finns..äsch det är ingen anledning att anmäla för det händer ju ändå ingenting. Man hör ju ändå ingenting.”

Här tycks det vara så att Camilla ser på relationen till socialtjänsten som ”vi och dom”. Förskolepersonalen beskrivs som de som agerar genom att göra en anmälan och socialtjänsten beskrivs som passiva då förskolepersonalen inte får någon feedback. Att personalen är frikopplade från utredningen och socialtjänstens vidare agerande leder till en upplevelse för personalen av att det inte händer någonting. Dock fortsätter Camilla att beskriva hur hennes synsätt förändrats över tid och att den bristande feedbacken helt enkelt är någonting hon lärt sig att förstå. Här positionerar sig Camilla till att snarare se skillnaderna i de olika professionernas ansvarsområde än att se socialtjänsten som passiv.

”(...)Så att det, det har jag lärt mig att förstå att nån feedback ifrån socialtjänsten det är ju inte att tänka på, det har vi inte egentligen med att göra heller..ehm..det är ju bara det att ibland så känner man att, åh hur gick det nu med lille Kalle eller lille Lotta eller så, hur blev det nu då.”
Camilla

Emilia beskriver dock relationen till socialtjänsten som bra. Hon berättar om gånger då socialtjänsten varit på plats och att det då funnits en känsla av att de alla ingår i ett och samma team. Till skillnad från resonemanget ovan pratar alltså Emilia här inte om ”vi och dom” utan utifrån ett synsätt där de alla i rollen som professionella arbetar tillsammans för att motarbeta att barn far illa.

Några i personalen beskriver hur ovissheten kring vad deras anmälan ska leda till innebär en längre beslutsprocess och större tveksamheter kring om anmälan skall göras eller inte. Bland annat beskriver Britt:

”(...) Nej men man blir väl lite, tänker liksom jaha ska man anmäla, det händer ju ändå ingenting. Alltså man får ju inte lov att tänka så men man, det blir ju ändå, det poppar ändå upp den tanken liksom att det händer ingenting.(...)”

Även om lagändringen förtydligar att socialtjänsten skall ge mer feedback till den som gjort anmälan, så tycks det finnas en osäkerhet kring vad som sker efter en anmälan gjorts. På frågan om lagändringen påverkar deras arbete svarar Anna att det egentligen inte påverkar benägenheten att anmäla, men det känns bättre att veta hur eller om de har gått vidare med förskolans anmälan. Framförallt kan detta underlätta i mötet med föräldrarna efteråt.

5.3.3 Vikariers ställning

I studien har det från de vikarier vi har intervjuat framkommit svårigheter med anmälningsplikten utifrån rollen som vikarie. Daria beskriver att i positionen av att inte vara ordinarie personal, väcks lätt ett tankesätt kring att det är den fasta personalen som har huvudansvaret om något skulle upptäckas. Även Anna, som jobbat länge som vikarie beskriver hur förväntningarna på rollen som vikarie kan påverka resonemang om ansvar:

”(...) Och så så ja alltså jag vet inte om jag hade tänkt att jag hade haft det..när jag hoppade rundor att..att det är min sak att lägga mig i egentligen (...) eller så lätt att tänka att nej men då har dom väl redan tagit tag i eller det har dom väl säkert redan eller eh..ska jag komma här och lägga mig i det dom..lite så..”

Här beskrivs en känsla av att inte ha rätten att lägga sig i arbetet på förskolan, om hon skulle upptäcka något hos ett barn som inte kändes rätt. Det tycks vara så att vikariens roll av vikarierna själva definieras som svag i förhållande till den ordinarie personalen på förskolan. Detta tycks få till följd att vikarierna inte känner ett lika stort ansvar att upptäcka situationer där ett barn far illa och gå vidare med en anmälan. Vikariernas upplevelse av att ha en något svagare roll kan tänkas få till följd att de i första hand positionerar sig som lagspelare och god arbetskamrat och inte främst lagföljare. Detta får då till följd att vikarierna förlitar sig på att deras kollegor tar ett större ansvar för de barn som eventuellt far illa.

Ett av de ämnen som har kommit upp i samtal med vikarierna gällande svårigheterna kring att göra en anmälan har handlat om förtroendet från föräldrarna. Daria beskriver att vissa föräldrar tycks ha uppfattningen att vikarier inte har så mycket kunskap utan mest är på arbetsplatsen för att stötta upp och tjäna pengar. Hon beskriver även en rädsla för att bli påhoppad. Goffman (2009) menar att rollen som innehas, i vårt fall rollen som vikarie, innebär att man måste uppträda enligt vissa av de förväntningarna som den sociala gruppen sammanhålls av. Den formella rollen som personal på förskolan räcker inte utan det krävs ett manér och uppträdande som styrker detta. I detta fall indikerar Darias upplevelse att det kan ha funnits bristande förtroende från föräldrarna för det agerandet som har framförts.

Trots att det framkommer flera svårigheter utifrån anmälningsskyldigheten och att vara vikarie så framhåller Anna en möjlighet med att vara vikarier gällande upptäckten av missförhållanden. Hon menar att fördelen med att komma ”utifrån” och inte känna föräldrarna och barnen så väl är att vikarierna kan se saker som inte den fasta personalen ser.

6 Avslutande diskussion

Vi har i vår studie undersökt hur förskolepersonal förhåller sig till anmälningsskyldigheten. I vår analys har vi kunnat urskilja några teman som varit centrala när personalen resonerar kring sin anmälningsplikt. Det tycks finnas tveksamheter kring att anmäla endast vid misstanke om att barn far illa, då personalen i sina uttalanden resonerar om att de helst vill ha en bra grund eller i bästa fall bevis för sina misstankar. Det framkommer även att personalen i hög grad samråder och söker bekräftelse ifrån kollegor och chef om ifall en anmälan ska göras. Begreppet *barn som far illa* är alltid en bedömningsfråga och det kan tänkas att exempelvis tydligare nationella riktlinjer kring vad som ska anmälas hade kunnat underlätta personalens bedömningar.

Av de olika sätt som barn kan fara illa på verkar personalen bedöma detta utifrån olika grader av allvarlighet. I flera av fallen tycks personalen bedöma att en anmälan inte är nödvändig, då stöttning från förskolan kan räcka för att förbättra barnets situation. Eftersom förskollärare är experter på barns omsorg, utveckling och lärande (Gars 2002) kan det därför antas att det finns goda möjligheter att stötta enskilda familjer på förskolan med just detta. Frågan blir då hur vi ska säkerställa vad personalen ska anmäla till socialtjänsten och vad som istället förskolan kan stötta familjer med utan att en anmälan görs.

Personalen i studien betonar att förskolan har en viktig roll i att upptäcka och anmäla när det finns misstanke om att ett barn far illa. Ett starkt motiv som framhålls till att anmäla är att det ska bli bättre för barnet. Detta får till följd att när en anmälan skall göras tas inte bara hänsyn till barnet utan till hela familjen. I studien framhåller även personalen sin lagstadgade skyldighet att anmäla om ett barn far illa.

De svårigheter som finns med att göra en anmälan som personalen i studien tycks uppleva är risken att förstöra relationen till barnets föräldrar. Flera av personalen i studien beskriver en oro för repressalier mot personalen i form av hot och aggressioner från föräldrarna, även om de menar att detta inte ska påverka deras anmälningsplikt. Även personalens syn på socialtjänsten tycks utifrån deras uttalanden ibland påverka huruvida en anmälan ska göras eller inte. Vikarierna i studien beskriver en upplevelse av att ha en svagare position på arbetsplatsen. Detta tycks påverka deras ansvarskänsla och benägenhet att uppmärksamma och anmäla missförhållanden som rör barn.

Lagen beskriver att personalen genast ska anmäla om de misstänker att ett barn far illa. I verkligheten tycks dock de ovan nämnda aspekterna inverka på beslutet att anmäla. Frågan är om dessa faktorer påverkar anmälningsfrekvensen och därmed leder till att barn som far illa inte uppmärksammas i den utsträckning som skulle kunna vara möjlig. Det blir i vår analys tydligt att så som lagen är utformad tar den inte hänsyn till den komplexitet anmälningskyldigheten innebär för personalen.

När vi i analysen har utgått ifrån rollteori (Goffman 2009) har vi kunnat se att rollen som förskollärare kan inbegripa flera olika och ibland motstridiga roller. De roller

som varit framträdande i flera av personalens resonemang kan beskrivas som lagföljare, barns beskyddare och som stöttare för hela familjen. Vi har även sett hur personalen ibland intagit en informell roll (Svedberg 2007) i egenskap av rollen som förälder. Vi har i analysen visat på att rollkonflikter (ibid.) kan uppstå mellan dessa olika roller, vilket kan förklara varför det ibland upplevs som svårt för personalen att göra en anmälan. Detta då olika roller medför olika förväntningar och att personalen växlar mellan dessa roller kan leda till vad som verkar vara motstridiga ställningstaganden.

Vårt resultat visar också på individuella skillnader i vad som uppfattas som att ett barn far illa. Frågan är dock om det är möjligt att komma ifrån att individer resonerar olika beroende på erfarenheter och personliga värderingar.

Vi menar att det är en styrka i vår studie att vi utöver förskollärare även inkluderat vikarier. Vi kan dock i efterhand se att det hade tillfört studien att ha en förskolechefs syn på anmälningsplikten. En annan svaghet med vår studie är att respondenterna alla arbetar inom den kommunala förskolan. Det kan tänkas att privata förskolor eller föräldrakooperativ hade gett ett något annorlunda resultat.

Det faktum att vår empiri består av sju intervjuer gör att det kan tänkas vara svårt att generalisera resultatet till en allmän bild av förskolelärares förhållningssätt till anmälningsplikten. Trots detta får det antas rimligt att våra intervjupersoners resonemang inte är helt unika. Utifrån detta menar vi därför att vår studie ändå kan bidra med kunskap om hur förskolepersonal förhåller sig till anmälningsplikten.

7 Referenser

- Barnombudsmannen (2013) ”Om barnkonventionen” (elektronisk)
Barnombudsmannens officiella hemsida.
<<http://www.barnombudsmannen.se/barnkonventionen/om-barnkonventionen/> (2013-05-06)
- Bryman, A. (2011) *Samhällsvetenskapliga metoder*. Malmö: Liber
- Cocozza, M. (2003) *Anmälningsplikten som instrument för att identifiera barn som behöver samhällets skydd*. Linköping: Barn- och ungdomspsykiatriska klinikens vetenskapliga rapportserie, rapport nr 26
- Eriksson- Zetterquist, U. & Ahrne, G. (2011) ”Intervjuer”. I Ahrne, Göran & Svensson, Peter (red.): *Handbok i kvalitativa metoder*. Malmö: Liber
- Gars, C. (2002) *Delad vårdnad? Föräldraskap och förskolläraryuppgift i den offentliga barndomen*. Diss., Lärarhögskolan Stockholm
- Goffman, E.(2009) *Jaget och maskerna . En studie i vardagslivets dramatik*. Stockholm: Norstedts
- Haj-Yahia, M. M. & Attar-Schwartz, S. (2008) ”Attitudes of Palestinian pre-school teachers from Israel towards reporting of suspected cases of child abuse and neglect” *Child & Family Social Work*, 13, 4, 378-39.
- Jönson, H. (2010) *Sociala problem som perspektiv. En ansats för forskning och socialt arbete*. Malmö: Liber
- Lundén, K. (2004) *Att identifiera omsorgssvikt hos förskolebarn*. Diss., Göteborgs Universitet.
- Olsson, S. (2009) *Sekretess och anmälningsplikt i förskola och skola*. Lund: Studentlitteratur
- Proposition 2012/13:10 *Stärkt stöd och skydd för barn och unga*. Stockholm: Socialdepartementet
- Skolverket (2013) ”Statistik & Analys - Fler barn än någonsin i förskolan” (elektronisk) *Skolverkets officiella hemsida* < <http://www.skolverket.se/statistik-och-analys/statistik/2.4317/2.2552/ fler-barn-an-nagonsin-i-forskolan-1.170263> (2013-05-05)
- Socialstyrelsen (2004) ”Anmälningskyldighet om missförhållanden som rör barn” (elektronisk) *Socialstyrelsens officiella hemsida.*
< http://www.socialstyrelsen.se/Lists/Artikelkatalog/Attachments/10265/2004-101-1_20041012.pdf (2013-05-02)

SOU 2001:72 *Barnmisshandel - Att förebygga och åtgärd*: Slutbetänkande:
Stockholm: Kommittén mot barnmisshandel

SOU 2010:64 *Se de tidiga tecknen – forskare reflekterar över sju berättelser från förskola och skola*. Delbetänkande: Stockholm

SOU 2010:95 *Se, tolka och agera – allas rätt till en likvärdig utbildning*.
Slutbetänkande: Stockholm

Svedberg, L. (2007) *Gruppsykologi. Om grupper, organisationer och ledarskap*.
Lund: Studentlitteratur

Sundell, K. & Colbiörnsen M. (1999) *Samarbete kring barn i riskzonen* (FoU-rapport:
1999:24) Stockholm: Forsknings- och Utvecklingsenheten.

Vetenskapsrådet (2002) ”Forskningsetiska principer inom humanistisk-
samhällsvetenskaplig forskning” (elektronisk), *Vetenskapsrådets officiella hemsida*
<<http://www.codex.vr.se/texts/HSFR.pdf>> (2013-04-25)

Wiklund, S. (2006) *Den kommunala barnavården. Om anmälningar, organisation och utfall*. Diss., Stockholms Universitet.

8 Bilagor

Bilaga 1

Intervjuguide

Be personalen läsa informationsbladet igen. Informera om syftet och frivillighet att delta i studien. Påminn om att de endast behöver svara på det som de vill samt be dem prata om anmälningsskyldigheten utanför sekretessen

Bakgrund

Namn?

Ålder?

Utbildning- Vidareutbildning?

Hur länge har du arbetat inom förskolan?

Hur längre har du arbetat på denna arbetsplats?

Egna barn?

Anmälningsskyldigheten

Den kunskap du har kring anmälningsskyldigheten hur har du fått den?

Anmälningsskyldigheten inbegriper begreppet barn som far illa, vad tänker du på då?

Träffar ni i er verksamhet barn som far illa?

Vilket stöd kan förskolan ge till barn som far illa?

Vilket stöd ligger utanför er verksamhet att ge till barn som far illa?

Har du varit med och gjort en anmälan?

Vad var det som gjorde att ni anmälde?

Har du någon gång funderat på att göra en anmälan men inte gjort det?

Om du har misstanke om att ett barn far illa, vad gör du då? Hur går du till väga?

Finns det något som är lättare respektive svårare att anmäla?

Om du hamnar i en situation där du behöver göra en anmälan, konsulterar du med någon innan det görs?

Upplever du att det finns stöd från chefer?

Finns det bestämmelser/ rutiner på er arbetsplats kring hur ni ska gå till väga om ni ska göra en anmälan?

Vad upplever du att man har för förväntningar på att en anmälan ska leda till?

Finns det tillfälle där det har gjorts en anmälan och det sedan inte har skett något? Inte blivit som förväntat?

Relation till föräldrarna

Vem informerar föräldrarna att en anmälan har gjorts?

Finns det svårigheter med att göra en anmälan eftersom man som förskollärare ofta är i nära kontakt med familjen?

Efter en anmälan har gjorts, ser du några svårigheter i den fortsatta relationen med familjen?

Socialtjänsten

Har du haft kontakt med socialtjänsten i samband med en anmälan?

Hur upplever du förskolans relation till socialtjänsten?

Har socialtjänsten varit på er arbetsplats för att informera om hur deras arbete ser ut när de får in en anmälan?

Använder ni er av socialtjänsten för att rådfråga om ni funderar på att göra en anmälan?

Hur ser kontakten med socialtjänsten ut efter det att en anmälan har gjorts?

Lagändringen,

(Visar lagändringen gällande Socialtjänstens 14 kap 1a§ och 1b§)

Vad tänker du kring detta?

Upplever du att det påverkar dig i ditt arbete?

Tidsaspekt

Under den tid du har arbetat som förskollärare, upplever du att er medvetenhet kring barns mående har förändrats?

Upplever du att andelen barns om far illa i samhället har ökat, minskat eller är oförändrat?

Upplever du att andelen anmälningar från er förskola har ökat, minskat eller är oförändrat?

Bilaga 2

Vinjetter

Vinjett 1:

Viktor är 5 år och bor tillsammans med sin mamma i ett radhus. Han är ett livligt barn på förskolan. Viktor kommer ibland med smutsiga kläder och trots att modern har fått påminnelser om att han måste ha ombyte på förskolan så saknas ofta detta. Vid lämning har Viktors mamma ibland luktat alkohol. Vi ett tillfälle när modern luktat alkohol när hon lämnat Viktor så missar hon att hämta honom på eftermiddagen. Efter ett samtal till modern så kommer istället Viktors mormor för att hämta honom. Viktors mamma har berättat att hon tidigare har haft problem med depressioner.

Vinjett 2:

Emma är 5 år och bor varannan vecka hos sina föräldrar som har separerat. Emmas pappa upplevs som auktoritär och Emma är ibland ängslig när han kommer. Hon har vid vissa tillfällen uttryckt att hon inte vill åka hem med pappa. De veckor Emma bor hos sin pappa syns skillnader i att hon äter sämre och söker mycket mer vuxenkontakt. En dag berättar Emma att ”pappa tog mig hårt i armen, det gjorde ont”.

Bilaga 3

Lagändringen

Socialtjänstlagen 14 kap. Anmälan om och avhjälpande av missförhållanden m.m.

1 § Följande myndigheter och yrkesverksamma är skyldiga att genast anmäla till socialnämnden om de i sin verksamhet får kännedom om eller misstänker att ett barn far illa:

1. myndigheter vars verksamhet berör barn och ungdom,
2. andra myndigheter inom hälso- och sjukvården, annan rättspsykiatrisk undersökningsverksamhet, socialtjänsten och kriminalvården,
3. anställda hos sådana myndigheter som avses i 1 och 2, och
4. de som är verksamma inom yrkesmässigt bedriven enskild verksamhet och fullgör uppgifter som berör barn och unga eller inom annan sådan verksamhet inom hälso- och sjukvården eller på socialtjänstens område.

De som är verksamma inom familjerådgivning är skyldiga att genast anmäla till socialnämnden om de i sin verksamhet får kännedom om att ett barn utnyttjas sexuellt eller utsätts för fysisk eller psykisk misshandel i hemmet.

Myndigheter, befattningshavare och yrkesverksamma som anges i första stycket är skyldiga att lämna socialnämnden alla uppgifter som kan vara av betydelse för utredning av ett barns behov av stöd och skydd.

Om anmälan från Barnombudsmannen gäller bestämmelserna i 7 § lagen (1993:335) om Barnombudsman.

1 a § Socialnämnden bör erbjuda barnet, vårdnadshavaren och den som gjort anmälan enligt 1 § ett möte om det med hänsyn till barnets bästa är lämpligt.

1 b § Socialnämnden får informera den som gjort anmälan enligt 1 § om att utredning har inletts, inte har inletts eller redan pågår. Sådan information ska på begäran lämnas till anmälaren om det med hänsyn till omständigheterna inte är olämpligt att göra detta.

Bilaga 4

Informationsbrev till dig som arbetar inom den kommunala förskolan.

Hej!

Vi är två studenter som läser till socionomer på Socialhögskolan i Lund. Vi kommer under våren att skiva vår C-uppsats inom socialt arbete. Vi har intresserat oss för det sociala arbetet med barn och unga. Vår uppsats kommer att fokusera på förskolepersonalens tankar och upplevelser av anmälningsskyldigheten gällande barn som far illa.

Vi kommer att genomföra 6-10 intervjuer med förskolelärare och vikarier inom förskolans verksamhet. Vi söker personal med lång erfarenhet samt vikarier inom förskolan för studien.

Viktigt att veta om du vill delta i vår studie är att deltagandet är helt frivilligt och du kan när som helst välja att avbryta din medverkan. Vårt insamlade material kommer att behandlas konfidentiellt och alla respondenter i studien kommer att vara anonyma. Materialet kommer att användas i forskningssyfte och endast till denna uppsats. Efter det att uppsatsen är examinerad kommer materialet att förstöras. Intervjun kommer att ta knappt en timme vardera. Samtalet kommer att spelas in för att vi ska kunna använda materialet på ett så korrekt sätt som möjligt. Citat kommer att omarbetats till skriftspråk.

När uppsatsen är klar kommer du som respondent meddelas detta samt vart den finns tillgänglig.

Vi är tacksamma för att ni ställer upp med era värdefulla kunskaper och erfarenheter!

Har ni några frågor innan, under eller efter intervjun så svarar vi gärna på dessa!

Charlotte Persson. Tel: Mail:

Rebecca Sjunnesson. Tel: Mail:

Handledare: Tove Harnett. Tel: Mail:

Tack på förhand för er medverkan!

Charlotte Persson och Rebecca Sjunnesson